

Streszczenie

Praca doktorska zatytułowana *Die Figur des Kranken in ausgewählten Prosatexten des Expressionismus* (Postać chorego w wybranych krótkich formach prozy ekspresjonistycznej) poświęcona jest analizie zachowań chorych w wybranych niemieckich utworach krótkich form prozy epoki ekspresjonizmu. Celem rozważań jest próba odpowiedzi na pytanie, jakie typy chorych reprezentują postaci literackie ekspresjonizmu. Tło do rozważań stanowią ówczesne nauki medyczne, psychoanaliza oraz filozofia z przełomu XIX i XX, co wpływa na zrozumienie zachowań chorych i symptomów chorobowych o podłożu psychicznym. Praca skupia się również na zbadaniu, w jakim stopniu analizowane teksty prozy nacechowane są charakterystycznymi dla ekspresjonizmu środkami wyrazu oraz czy współgrają z programami literackimi Carla Einsteina, Alfreda Döblina oraz Kasimira Edschmida. Odwołanie się do literackości ma ogromne znaczenie, ponieważ – z jednej strony obrazy chorych dokumentują fenomen chorób psychicznych rozwijających się na początku XX wieku oraz wskazują na różne sposoby leczenia. Z drugiej strony dokumentują zjawisko inwalidztwa i cierpień fizycznych odniesionych w wyniku okaleczeń wojennych. Po trzecie teksty te odzwierciedlają reakcję społeczeństwa na ludzi wykluczonych.

Rozprawa składa się ze wstępu, części teoretycznej, części medycznej, części analitycznej, podsumowania, bibliografii przedmiotu oraz ilustracji dołączonych do poszczególnych podrozdziałów i pełniących rolę komentarza do treści analizowanych nowel i opowiadań ekspresjonistycznych. Ilustracje przedstawiają z jednej strony historie wojenne, z drugiej zaś wyobrażenia artystów dotyczące postaci chorych – ich sposób wyrazu artystycznego umożliwia refleksję oraz uzupełnia tekstowe analizy.

W części teoretycznej przedstawione zostały rozważania historyczno-teoretyczne, mające na celu przybliżenie politycznych, kulturalnych oraz społecznych uwarunkowań epoki ekspresjonizmu oraz cech gatunkowych prozy ekspresjonizmu. W tej części scharakteryzowano również pokolenie autorów ekspresjonizmu z podkreśleniem ich pochodzenia, wykształcenia, przynależności do kręgów literackich oraz doświadczeń wojennych.

Część druga zawiera opinie medyków: neurologów (Jean Martin Charcot, Paul Julius Möbius, Franz Tucek, George Miller Beard, Hermann Oppenheim) i psychiatrów (Emil Kraepelin, Otto Binswanger, Sigmund Freud, Karl Menninger, Erwin Ringel), jak również socjologów (Emile Durkheim) i filozofów (Friedrich Nietzsche, Michel Foucault) z przełomu XIX i XX wieku dotyczące chorób psychicznych.

W części badawczej poddano analizie jedenaście niemieckich utworów prozy ekspresjonistycznej w tym sześciu nowel (*Kriegskrüppel* Leonhard Frank, *Die Ermordung einer Butterblume* Alfred Döblin, *Der Irre* oraz *Jonathan* Georg Heym, *Der Selbstmord des Zöglings Müller* Alfred Lichtenstein, *Die Schestern* Stork Carl Sternheim), czterech opowiadań (*Der Arzt* Ernst Weiß, *Zimbehl in den Wolken* Oskar Loerke, *Der Neurastheniker* Martin Beradt, *Yvette* Carl Sternheim) oraz jednego fragmentu (*Stücke* Fritz von Unruh). Przy wyborze tekstów kierowano się następującymi elementami takimi jak: medyczne wykształcenie, osobiste doświadczenia autorów z frontu I Wojny Światowej, załamania nerwowe i ich kryzysy psychiczne oraz metody leczenia chorób.

W podsumowaniu zamykającym pracę doktorską przedstawiono wyniki analizowanych jedenastu tekstów oraz stwierdzono, że postaci chorego dzielą się na dwie grupy. Do pierwszej z nich zaliczają się chorzy cierpiący fizycznie, do drugiej – chorzy psychicznie: szaleńcy, samobójcy, histerycy i histeryczki. Analizy pozwalają scharakteryzować postać chorego jako jednostkę, której cierpienia oraz choroba wynikają z traumatycznych przeżyć, takich jak: wojna, relacje rodzinne i społeczne, samotność, czy społeczne wyobcowanie. Większość z nich umiera, inni całkowicie popadają w chorobę i nie będąc akceptowanymi przez społeczeństwo, tworzą grupę wykluczonych oraz napiętnowanych przez innych ludzi. Analizy wykazały również, że autorzy stosowali ekspresjonistyczne środki wyrazu do opisu postaci chorych.